

יצתה קצנלסון

(עשרים וחמש שנה להירגותה)

מאת מ. אונגרפלד

תעודתו בחייה, לטהר את הלבבות לקראת האושר והטוב, לשם הגשמת האידיאלים המוסריים. ואולם כאן מתגלה גם הצד הטראגי של הנביא, כי הצל נגרר גם אחריו והוא נאבק עמו. והצל אינו אלא סמלו של הנער גחזי, המאיים עליו להורידו מטה מטה, אל דרגתו שלו. אבל הנביא מתגבר ומכריע בקרבו את יסודו של גחזי, המספפע בקרבו כרעל. לא המוטל, ולא הפציבה, רק הנביא מחייה את הנער המת, וב"כוח המגניחה האלוקית היא נותן להם מדמו ומכוחו ומליחו. שאלת האושר עלי אדמות מסומלת כאן בדמותו של הנביא, זה המטהר לב"בות ומקדיש את חייו למען הכלל.

מי פילל, שעל משורר עליו זה, אשר שר כל ימיו על חלונות החיים, יטיל הגורל המר, לקונן בסוף ימיו על אבדן עמו ולספוד בדם ובדמעה את "השיר על העם היהודי שנה" רג"? זוהי מגילת איכה החדשה, שנשא המשורר הקדוש על שבר בת עמו, ושאי אפשר לקרוא בלי הז' דעזעות עד יסוד הנפש, מכאב ומ' זעב, שאין להם ארשת, בט"ו פרקי השיר הזה, בוערת זעקת כאב נר' דאה ושואגים אימי חופת ומסופ' רים בו בנוסח "אני הגבר דאה עני בשבט עברתי", כל אימי הטבח אשר בוצע בעם שלם מובל לעקידה, ובכוס הדמעות הזאת של טבח עמו, מהולה גם דמעה על אסונו הפרטי, על אשתו ושני בניו, אשר נחטפו והובלו למוות, ועל גורלו שלו, ה' עתיד להישלח בקרוב עם בנו הש' לישי לתאי התנק.

מאין שאב המשורר השכול, המ' יואש והמעונה, שעמד על סף המ' וות, את הכוח העל טבעי הזה, ל' קונן בשירה כזאת, את כאב האומה ואת אבדנה? אין זאת אלא שבכוח היסורים האינמיים האלה, על הזוועה שאין דומה לה בחולדות האנושות לממדיה ולאכזריותה, צלחה עליו רוח התנון והתחדדו הושי' ועצם כושר הביטוי שלו וגברו סגולות הבעה במידה כזאת, שכל פרק קי' בל כאן מסדים גדולים, ומחוך כל תיכה וכל אות זועק חמס עם שלם המוצא להורג.

ובתוך הזעקה המרה הזאת, בר' קע גם נהשל של אהבה וחמלה לעמו: "אמי לי, תם הכל, היתה אומה והיא איננה עוד... מעשיה היא, ראשיתה עוד בתומש שלנו ועד היום הזה — סיפור נוגה' נוגה'..."

במחנה ויטאל התחיל לרשום רשי' מות בפנקסו ולהעלות זכרונות של עם מובל להריגה, "פנקס ויטאל" היא יצירה מוזעזעת ומבעיתה וכל יסורי אנוש וכל אימי מוות זועקים בה, כאן נתעצמה אישיותו של המ' שורר, שהיה למליץ האומה הטבר' הה והוא זעם את זעמה וזעק את זעקתה, וכאן הופיע המוכיח הגדול, אשר גילה את חרפת האנושות ה' טמאה והסיר את המסווה מעל ה' מרצחים הגרמנים והוא חזה להם את סוסם: "הם יאבדו", "פנקס ויטאל" הוא מעין פירוש, השלמה בפרוזה, ל"שיר על העם היהודי שנהרג". כאן הוא מוקיע את אכז' ריזתם ואת שפלותם של המרצחים הגרמנים, אשר ביצעו את הטבח האיום במיליונים יהודים על דעת אומה אדירה בת שמונים מיליונים ובהסכמת כל בני העם האדיר הזה עיצו את כל מעשי התועבה, ובאיזו שמהה והנאה בהמית, עינו פריצי החיות האלה את קרבנותיהם בטרם יוציאו את נשמתם! כאן הוא עו' שה את השבונן עם השוטרים היהר' דיב, אשר השחוללו בגיטאות, זו המוגלה והזוהמה, אשר העלו פצעי האומה ועם אנשי ה"יודענראטיס" ופוקד את עוונם של המתחוללים מימין ומשמאל, אשר הרדימו את עם ישראל בשאנוחתם, באמונתם העיוורת ביושר העמים הנאורים, "אתם אחראים בעד אבדן עמנו כו' לו, שהתעיתם אותו ולא הכינתם מפלט לו, ארץ מקלט."

במזל אור נכנס קצנלסון להיכל היצירה העברית והוא מוקף אהבה והערצה בבית אבא ובקרוב קהל ה' קוראים, בעודו צעיר לימים פירסם ח. נ. ביאליק את שיריו ואח מחזור' תיו הראשונים יעודד אותו: "כתוב, ההביב, כתוב הרבה, יש לך מין יופי ספרותי הלומי שאין בו ממשו' תא". עד מהרה היה לילד השעשור' עים של השירה העברית החדשה, זו שבראשה הוזהירו כוכביהם של ביאליק וטשרניחובסקי, כרבותיו אלה היה גם הוא — משורר בעל ניגון משלו וצליל משלו והוא קסם בעיקר בהן הילדות וברוח התום שבו, והליריקה שלו הבריקה ברע' ננות הנעורים שהססו בהרזיה הק' לים והעליונים ובחמדת השובבות והעליונות וברוך ההתפנקות.

הוא הביא עמו ילדות מתוקה וי' צר מחוך שפע של שובבות והשי' הובב מחוך הדווה של יצירה, ועל כן ראה בו הנוער את בבואתו, בקלות קוסמת יצר ובלי כל זתי' אמצות, אף ההומור הנלבב שביצי' רתו, עבר מעל לגדותיו וזרם כשי' רת אביב.

הוא היה כולו פריחה, כולו לב' לוב, המסמל את תקוות הצעירות וכל יצירה שלו שייששה ושימחה וכל הינהון וקריצת עין מוצלחת עוררו התפעלות, למיטת מצה, עווית שפתים, משא מעיק של מהש' בות פיותרות, לא העיבו (עד לת' קופת השואה) על יצירתה.

מעניין, שתחת רשימות מלודי' שנתפלסמו ב"הצופה", היה הותם "יצחק הכיין", ללמדך, שההומור והדמעות הם קרובים זה לזה, בל' שונו ובסגנונו נטה לפשטות המפור' רקת מנטל של מסודת וצירופי לשון של התחכמות, ועם היותו מו' סיקאלי ומילודי, נטה פעמים הרבה כן הכללים המקובלים של המשקל וההרזו והכניס לשירת זמנו את ה' ניב העממי, כמעט את לשון הדי' בור, עממיות היתה וכוכה על יצי' רת נעוריו וזינה ואופייה ליוו גם את יצירתו המאוחרת, ביצירת ה' רומאנס העברי, יכול היה להתחרות אתו אצלנו רק שאול טשרניחובסקי, שירת האהבה שלו, אין יסודה הפי' לה וגעגועים, כזו של ביאליק, ואינה סועית ומשולחנת כאהבתו של שניאור, ואינה פוחזת וכאכזבת כזו של יעקב שטיינברג, ואינה הלומית וגעגועית כזו של — ליכמן ויעקב כהן, אלא קלה היא ועינה ושובבית ומלאת כוונני חן וכולה, "ערגונות עטויים בלבנת הסהר וכודותיו ה' חורירים", וכן זה וקלות ענוגה זו, נשתמרו גם בשירי האהבה האלגיים המאוחרים שלו.

והיו שביקשו על כן לשמוע ב' שיריו הליריים ובשירי האהבה שלו, הדים כן הניב שבשירת היינריך היינה, וקצנלסון העתיק כידוע, הר' בה משירי היינה לעברית, כשם ש' מצאו במהותו עקבות השפעה של מסרלינק, והפחיעה גם הפרוזה ה' רעננה שלו, שהכניסה נעימה וחדשה לספרותנו בפרקים של "בגנולות ליטא", שניתפרסמו ב"השלוח" של ביאליק וב"הדור" של ד. פרישמן, מקום כבוד כבש לעצמו כדרמ' טורג מחונן ומצלח ורבים ממחזור' תיו, שכתב בעברית ובאידיש, וזועלו על הבימה, ויש שהוא עצמו כבמאי וכשחקן מוכשר מאד, היה מביים אותם ומשחק בהם את אחד התפקי' דיכ, ארבע ממחזותיו פירסם ביא' ליק ב"השלוח": "החמה החמה", "עם דמדומי הערב", "השושנים", "קריקטורות", ובהוג הדרמתי ש' אירגן ליד "הזמיר" בלודז' וב' "הבימה העברית", אשר יסד — זה ההיאטרון העברי הראשון בחמוצות הגולה — הציג ליד מהותיהם של פרץ, שלום עליכם, והירשביין, גם את מהותיו "דיקדנטים", "בהורים" ועוד.

בלשון עקולה ומרוזה מצטיין ה' מהזה החזוני הפילוכופי שלו "הנ' ביא", השאלה המרכזית שבו, היא שאלת האושר ותכלית החיים, גבו' רו הראשי, הנביא אלישע, רואה את